

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ
SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

svolává své členy na

druhou výroční valnou hromadu, jež se koná
dne 17. března 1970 v 17 hodin
v klubovně č. 5 Domu kultury kovoprůmyslu na Smíchově,
Praha 5, náměstí 14. října 16

P o ř a d :

1/ Uvítání přítomných a ustanovení
volební komise.

2/ Schválení zápisu předcházející
valné hromady, výroční zprávy správního
výboru, výroční zprávy pokladníka a revizorů
účtů a udělení absolutoria odstupujícímu výboru.

3/ Kulturní vložka: Záběry ze sjezdu
rodu Prusíků

4/ Volby předsedy, dvou místopředsedů,
nejméně osmi členů správního výboru, dvou
náhradníků správního výboru a tříčlenné revizní
komise.

5/ Schválení zápisného a členského přís-
pěvku pro rok 1971.

6/ Plán činnosti pro správní rok 1971
a pracovní náměty členů.

Václav Elznic

DĚDICTVÍ A VĚNO V ZEMSKÉM PRÁVU STAROČESKÉM

Dědictvím se rozumí dnes, právě tak jako v dobách starých, bezprostřední nástupnictví do majetkových práv zemřelého těmi, kteří buď vůlí zůstavitele / smlouvou, nebo testamentem - poslední vůlí - kšaftem/, nebo ze zákona se stávají dědici. Dědické právo se vyvíjelo rozdílně nejen u různých národů nebo států, ale měnilo se dobou i v téže zemi či státu; tak tomu bylo přirozeně i v Čechách.

Podle dnešního dědického práva je dědicem ze závěti /s výjimkou dědiců neopominutelných, t. j. osob, které zůstavitel nemůže dědičně vyloučit - zejména jeho potomků/ ten, který se jím stává na základě projevu vůle zůstavitele. Není-li takové vůle /závěti/ zůstavitele, nebo stane-li se závěť neúčinnou /nepłatnou/, povolávají se k dědictví pokrevní příbuzní a pozůstalý manžel. Pořadí příbuzenské posloupnosti určuje zákon, který dnes nečiní rozdílu mezi pohlavím, ale ze starých principů převzal zásadu, že bližší pokolení vylučuje vzdálenější. Ovšem v mnohém byly staročeské zákony dědické značně odlišné.

Viktorín Kornel ze Všehrd píše o dědicích, že "jménem dědicův ve dskách netoliko synové se míní, ale také vnuci i pravnci a tak níže, a netoliko bratřie jménem dědicův se míní, ale i strýci a obojích bratřie, totižto i stýcův a jich dětí dětí. Ale to vše má rozuměno býti o nedielných; neb když bratřie nebo strýci sú sebe dielní, tu se jménem dědicův ani bratřie nezávierajú ani strýci. . . ." Z toho plyne, že zákonnými dědici mohli býti jen mužští potomci nedílné statek spravující. V opakem případě, byli-li již vyděleni a seděli na vlastních statcích, nebyli již za dědice pokládáni.

Dcera mohla dědit jen tehdy, neměl-li pozůstavitel synů, nebo když ti zemřeli bez dědiců a sester svých neodbyli, nebo že je otec od sebe oddělil, a dcera zůstala sama při otci. Dcera měla nárok na "vybytí" od bratří, "kolik se jim zdálo". Toto neurčité ustanovení vedlo k častým sporům o výši odbytného, a proto opatrní otcové již v závěti určovali přesně, co dcerám má být od bratří dáno, "když by k poctivému vdání přišly," a to jak na penězích, špercích, ale i na svrchcích a nábytcích. Platila tu zásada, že každá z dcer musela odbržet to, co dostala prvá. Již zde budiž poznamenáno, že v nynější době dochází velmi často /z neznalosti/ k záměně původního významu slov: svrchek a nábytek. Svrcskem /nikoliv svrškem/ se rozumělo všechno, na svrchu, co bylo vyrobeno rukou lidskou a bez "zkázy" gruntu a podlah bylo lze vzítí, např. obilí vsuté /nikoliv zaseté/, seno, šaty choděcí a ložní, pivo, víno, bytové zařízení, nádoby, lůžka, dříví sekané apod. Nábytek /jako opak úbytku/ bylo vše, čímž staří předkové jmění nabývali, tedy: koně, krávy, ovce, svině, husy, slepice, ryby, čili vše, co se přirozeně množí a nabývá. Proto i v středověké češtině se správně mluví o svrchcích a nábytcích, které se svrškem a nábytkem v dnešní terminologii nemají nic společného. Pokud se týkala hotových peněz a šperků, ani tehdy nebylo jednoznačné mínění, patří-li mezi svrchky či nikoliv.

Zásadně však děti nemanželské /synové i dcery/ "z manželky neřádné nebo pobočné na svět přišlí" dědického práva vůči otci neměly. I tady sehrály svou roli starozákonné předsudky, které sám Všehrd dokládá příkladem Abrahama, který měl dva syny: Izáka se svou ženou Sárou a Izmaele se svou ženinou Agar, kterou mu dala Sára, když sama dětí neměla. Porodivši však ve svém stáří Izáka, kázala Abrahamovi, aby vyhnal z domu krásnou Agar i s jejím synem, řkouc: "Vyvrz služebnici tuto i syna jejího, nebo nebudí dědicem syn služebnice té s synem svým Izákem" /upravený text podle znění Bible kralické, I. kniha Mojš. kap. 21, verš 10/. K tomu Všehrd dokládá: "Tolik písmo, od kteréhož i řád práva českého se nedělí. . . . A poněvadž synové neřádné přišlí řádu, titule ani erbu otce svého užívati nemohú, než zřetědně z toho se vyjímají, známo jest, že ani děditi v statku otce nemají, aniž jim co ve dsky mož, leč s povolením JKMsťi kladeno býti." Jak toto ustanovení o moci královské použil císař Ferdinand I. r. 1561 v případě svého syna arciknížete Ferdinanda a tajné choťi, krásné a ušlechtilé Filipíny Welserové, zejména obou "nalezců" před bránami Křivokládu /r. 1558 Ondřej, potomní kardinál rakouský, r. 1560 Karel, později válečník burgavský/ je všeobecně známé.

Všehrd také upozorňuje na nicotnost slova "budúcích" v zápisech desk zemských, kde se ve smlovách a kšaftech zásadně mluví o "dědicích a budúcích jich". Říká: "Jméнем budúcích nic se nerozumí, a darmo se a beze všie příčiny a bez rozumu ve dskách to slovo psávalo". Má na mysli zejména panny, neb ty žádného dědice ze zákona míti nemohou, a jsou jedním z případů, kde dědictví, není-li dědiců, připadá králi jako odúmrtí.

Pokud se věna týče, zachoval se tento pojem ze starých dob podnes, i když čas změnil poněkud jeho obsah i rozsah. Do manželství přinášeji oba partneri určité hmotné statky a v době, kdy žena byla zcela závislá na svém muži, dbal zákon, aby její podíl byl muži k prospěchu, současně však, aby tento prospěch nebyl k její škodě. Proto muž kladl často do zemských desk věno své ženy s přidáním věna z jeho milosti. Milost ta se jevila tím způsobem, že dobrovolně /nej-sa nucen povinností/ k věnu přidával všecken nebo jen díl nábytků, svrchků, dobytka, koní, ovec, krav, vozů apod., ale i hotových peněz. To je také vysvětlení, proč v těch dobách bylo věno označováno německy "Morgengabe", neboli "jitřní dar". V mírnější nebo změněné podobě se s jitřním darem setkáváme ještě dnes, kdy novomanželka ráno po svatební noci dostává od svého manžela různé věcné pozornosti, šperky apod.

Ve středověku /u nás i jinde/ lze tento zvyk hledati v tehdejších společenských poměrech, kdy se stalo úplnou módou, že odvoděle starší bohaté matrony se vdávaly za chudší mladíky, a věkový rozdíl 20 až 40 let nebyl vzácností, spíš chloubou stárnoucí ženy. Ovšem ani tito "šťastlivci" nezapomínali na svůj dluh životu, a když odvoděli, brali sobě v stáří jako naoplátku mladičké dívky, často i své poddané kmetičny z rodu selského. Opět citát ze Všehrda: "Když člověk urozený ženu chudého řádu pojme, jakož se to často přichází, buď městskou nebo sedlskou, by pak kmetičnu svou přijal, jako Vratislav Král český, kterýžto byl selku, ale ne ška-redou pojál, a z selky jest jí královou českou učinil, též každý muž její může věno deskami klásti beze všeho povolení královského i panského, leč by nic na zemi neměl, neb jest již řádu svého povýšila skrze muže, a řád selský v řád vladýcký nebo panský proměnila. /To se širokým svědectvím desk zemských ukázati může/. Ale ne tak zase, když sobě žena urozená muže neměžného pojme, tu jemu zboží svého bez povolení královského klásti nemůže, neb se žena po muži šlechtí, ale muž po ženě nic, jako děti ne po mateři, než po otci."

Proto také nebyla nic platná žaloba Hendrycha Elsnice z Elsnic, syna zeměřelého Hanuše Elsnice z El. /podle H. Kriesche: Kronik der Stadt böhm. Leippa bis zum Jahre 1620, dne 11. ledna 1603/ k samému císaři proti své maceše Sabině roz. Melcerové, selce z Lípy, domáhaje se opatrovnictví nad svými sourozenci z obou manželství slovy: "Ježto prve táž paní Sabína Elsnicová od téhož někdy pana otce mého dobré paměti, době opatřena jest, kteréhož já dcerkami jejím přeji, avšak aby osoba městská a k tomu ještě kmetci nad dítkami stavu rytířského poručníkem býti a na sebe poručenství přijímati mohla, o tom netoliko není slycháno, ale také ani zřízení zemské toho nepropůjčuje" /Státní ústř. archiv v Praze, fond SM, sign. E 15 - 6/.

Již v začátku této statě jsme uvedli, že ten, kdo věno na svůj dědičný statek klade do zemských desk /může to být kdokoliv: muž své ženě, otec své snaše, bratr své švagrové, a vůbec každý ženě kohokoliv/, může k věnu dobrovolně přidati. Avšak i věnný zápis je vyšší, než to "co se po panně nebo vdově jmenuje", to jest: co přináší v penězích, neboť "Kdož pannu pojímá, ten třetinu výš vedle práva zemského má obvěniti proti tomu, což po panně jmenováno jest. Ale kdož vdovu pojme, ten tolikéž proti tomu, což po sobě vdova jmenuje, má jí věnovati". Jelikož tento text nelze vyložiti matematickou formulí a není v souladu s naším názorem toho druhu, uvedeme jen pro ilustraci, že měla-li vdova věna 1000 zl, vklad jejího věna zněl na 2000 zl., avšak totéž věno panny bylo by kladeno na 2500 zl. Vklad věna byl však možný pouze na statek dědičný, nikoliv manský, duchovní, nebo královský.

Avšak věno v zemských deskách zapsané podléhalo mnoha omezením: za prvé nebylo možno věno převáděti z jednoho statku mužova na statek druhý bez ženina souhlasu, tím méně převáděti věno při prodeji statku osobě třetí, i když by převzetí závazku věna nový držitel přijal. Věno nemohlo být zcizeno ani zastaveno /zatíženo/ ani mužem, ani ženou za života mužova. Teprve smrtí mužovou vstupovala vdova v užítky svého věna a to do doby, dokud věno nebylo dědici splaceno. Kromě dědiců nemohl nikdo věno splatiti, i kdyby přešlo do dalších rukou. Věno podobně jako dědictví se promlčelo v zákonné lhůtě 3 let a 18 týdnů od smrti jejího manžela. Je zajímavé a bylo jistě správné, že vdova, dědic pouze své dědictví věnné, žádných dluhů ani závad za svého manžela nebyla povinna platit, nýbrž teprve tehdy, když obdržela od dědiců vše, co jí podle práva náleželo, t. j. věci a peníze podle věnného zápisu, šatstvo, a ložní prádlo

/ať je do manželství přinesla nebo u něho nabyta/, obilí ssuté, t. j. vymláčené k její obživě potřebné, nikoliv však to, které je v zemi zaseto, teprve tehdy byla povinna propustit věnný zápis z desk zemských.

Právo země české určovalo přesně podmínky, za jakých se tak může stát, neboť kdo chtěl věno v zemských deskách zapsané splatiti, byl povinen celý obnos v řádně zapečetěné obálce odevzdat úřadu zem. desk s tím, kdo, komu, kolik a zač je klade, a vyzvednou od úřadu oznámení vdově, doručil jej a sjednal den jednání a převzetí peněz. Zásadně muselo být věno vyplaceno v měně, kterou určoval věnný zápis. Nebylo-li v zápisech starších 30 let před r. 1490 uvedeno, o jaké groše jde /české či míšenské/, tu bylo vždy počítáno s groši českými. Jinak bylo počítáno s groši míšenskými /60 gr. míš. = 30 gr. českých/. Jen se souhlasem vdovy mohlo být placeno v té době /r. 1500/ za každý uherský zlatý 30 grošů českých, a za rýnský zlatý 20 grošů českých, jinak byl závazný text věnného zápisu.

Že docházelo k častým neshodám mezi dědici a vdovou /zejména šlo-li o macechu/ je nabitelní. Vdova měla totiž právo namítati platnost těch závazků a zápisů, které učinila za života mužova z donucení, neboť: "žádný závazek té ženy, kteráž může má, o kteroukoliv věc by šlo, buď o věno nebo cokoli jiného, mocný být nemůže, když takové zápisové od žen z moci a přinucení se dějí. A takové závazky ženy potom samy namítati mohou, poněvadž jsou vězňové mužů svých, že učiniti musí všechno, což jim muži jich rozkáží, jako vězňové, což jim ti, kdož sú je zjímali a jich se zmocnili, uboží. . . . . A v desky nemá se nic bezděčně klásti, než s dobrou vůlí toho, kdož se přiznává beze všeho přinucení, neb nic tak svobodného jako desky, súd a právo zemské v král. českém není, a není nepodobné, kdežby to bylo. . . . . Jest ještě jiná příčina, proč to žádná ženě muže mající ke škodě není, když co z bezděčnosti a přinucení dskami zapisuje nebo prodává, neboť desky zemské té jsou svobody a vážnosti, že žádný vězeň, žádný člověk zavázaný a sobě nevolný nemůže nic do desk klásti. A poněvadž každá žena jest nesvobodna dokudž muže má a jest vězen muž svého. . . ." A zde jí staré české právo přichází v ústřety tím, že když je mužem donucena k zápisu v deskách zemských ke své škodě, může si nalézt dva až tři hodnověrné svědky, kterým oznámí, k čemu byla donucena přivoliti, a ty pak může za svědky vésti. Že takového opatření bylo možno snadno zneužiti, je jasné.

Leč i kavalířští manželé byli ve věcech majetkoprávních vůči svým ženám opatrní, dbající v prvé řadě prospěchu svých dětí, zejména nezletilých, s čímž i Všehrd souhlasí "neboť sluší děti každému více než ženy milovati, neb žena téměř každá může jiného muže mít, otce jiného děti mít nemohou, ztrátice prvního". Proto např. v kšaftech čteme téměř vždy, že manželce své odkazují to i ono, kteréhož užívatí má, pokud by stav svůj neproměnila. Tak např. Bernard Elsnic z Elsnic na Kobylnicích a Patokryjích v závěru svého testamentu v úterý po sv. Tomáši L.P. 1619 píše: "Co se pak týče paní Roziny, manželky můj milý, té takto opatruji a po smrti můj jí dávám a postupuji tvrz Patokryje, dvůr poplužní s popluží, ovčí i lukami, rybníky, ves Patokryje celou, ves České Zlatníky, ve vsi Dobčicích což tu jest, s říčkou, s vším a plným panstvím, nic ovšem nevyjímajíc, jakž já toho sám užívám jsem, se všemi svrchky, nábytky, i obilím cožkoli se najde, to aby synové moji manželce můj milý hned po smrti můj byli povinni postupiti a ona tu při vychování dítkami svými do let jejich, anebo do smrti své mítí, však jestliže by manželka má stav svůj proměnila, tehdy synové moji takového statku se užití moci budou a manželce můj 3400 kop míšenských v roce vydati povinni budou. . . ." /Listiny k Deskám zemským, inv. čís. 1595/.

Je jistě na místě poznamenati, kdy vdova proměňuje svůj stav podle tehdejšího práva českého. Není to pouze provdáním, jak se mnozí domnívají, ale také tehdy, když po jednom roce od smrti svého muže dítě porodí, a konečně když své věno zapíše jinému než svým dětem. Podle tehdejšího názoru "byť by pak v jedenáctý nebo dvanáctý měsíc po smrti muže porodila, i to proti přirozenosti ani proti cti není, poněvadž se i v třináctý měsíc porod pravý nalézá". Naše názory na horní hranici doby těhotenství jsou dnes poněkud jiné.

A na závěr ještě krátkou poznámku k tomu, co při čtení starých závětí řadu badatelů zprvu překvapí: je to často krátká doba mezi sepsáním závěti a dnem úmrtí, která není v souladu s textem poslední vůle. Tak např. v dřívě vzpomenutém testamentu Bernard Elsnic z Elsnic z jeden z nejstarších komisařů českých stavů povstalých píše v posledním týdnu r. 1619. . . . . "pročež jsouc rozumu zdravého a s milostí Pána všemohoucího paměti dobré a zdraví požívaje. . . . .", a přesto v samém začátku roku 1620 umírá na svém statku v Kobylnicích. Důvod musíme spatřovat v tom, že k nesporné právní platnosti závěti patřil i určitý stupeň tělesné a duševní způsobilosti, který tu proto pozůstatel zvlášť zdůrazňuje.

Ladislav Procházka POSLEDNÍ SELSKÉ REBELIE NA ČERNOKOSTELECKÉM PANSTVÍ

Roboty, nejtěžší poddanské břemeno, která jako upír po staletí tížila českého sedláka, byla za osvicené vlády císaře Josefa II. nahrazena stálým ročním poplatkem. Nejdříve se tak stalo na císařských panstvích dnem 1. 1. 1777 a patentem z 10. 1. 1789 dnem 1. listopadu i u všech ostatních vrchností. Bohužel selský lid, který s nezměrným vděkem a jásotem přijal a oslavoval ulehčení tohoto neúctylného závazku, jak o tom svědčí "Paměti milčického rychtáře Vaváka, se z dosaženého pokroku dlouho netěšil. Již v příštím roce po smrti císaře Josefa II. jeho nástupce císař Leopold II. na nátlak šlechty zrušil dne 9. 5. 1790 císařský patent z r. 1789 a robotní povinnost se zvlášť panských drábů opět plně dolehla na poddaný lid.

Revoluční myšlenky francouzské revoluce a zejména heslo volnosti nalezly v průběhu napoleonských válek odezvu i v českých zemích, roboty byla vykonávána jen líně a posléze poddaní přestávali robotovat vůbec. Teprve po konečném rozdrčení francouzské armády a internování Napoleona na ostrově sv. Heleny, když byl upevněn absolutismus a vláda pevně ruky, začala i vrchnost přísně vyžadovat plnění robotních povinností. Setkala se však často s vážným pasivním odporem svých poddaných. Na černokosteleckém panství počal vrchnostenský tlak na opětné upevnění robotních závazků r. 1815. Důkazy o tom jsem nalezl v nejstarší konojedské matrice /M-4-5-1/, na jejíž volné listy Páter František Bolzer psal pamětní knihu z let 1813 - 1835. V úvodu poznamenal, co ho k tomu přimělo. Na farách byly totiž vedeny zvláštní pamětní místní události, jako epidemie úplavice a cholery, povodně, ohně, krádeže, zabítí, ale nejnejnějnější a nejzajímavější jsou jeho údaje o odporu poddaných proti nařizované robotě a o represáličích vrchnosti vůči buřičům. Zápisy psal střídavě česky nebo německy. České cituji doslova, německé v překladu.

"10. února 1815 byla první k. krajská komis v zámku v Kostelci stran roboty držená. Sám p. krajský hejtmán hrabě Cavrioni byl přítomný, však nic nemohl pořádati, poddaní se sprotivili.

11. února přijelo 42 mužů kyrynsků s oficírem od arciknížete prince Ferdinanda No. 4. Sprostný /rozuměj voják/ měl denně 2 zl. a 2 mázy piva, corporal 5 zl., oficír 10 zl.

Dne 13. února začala komise svou práci s násilným vynucením roboty. Výše zmínění vojáci musili ty sedláky, kteří se dne 10. února nechtěli poddat dobrovolně, předvést pod eskortou do Kostelce. Teprve o 3. hodině odpolední vstoupili všichni s obnaženými šavlemi do zámku. Dva muži drželi stráž u první brány a dva u zadní, aby nebyl nikdo vpuštěn, kdo tam nepatří.

Vesnice Vyžlovka byla vyslýchána jako první. Jistý sedlák Svatoš, který se dne 10. února nechtěl poddat a rebeloval, dostal od kaprála čtyři pořádné rány holí až po tom vážně onemocněl, pak rychtář Strežek, protože jako rychtář nechtěl robotu podepsat, dostal šest taktéž důkladných ran až krvácel a též onemocněl. Po těchto dvou se ostatní volky nevolky podepsali. A tak den ode dne pokračovala komise vždy s lepším výsledkem ve své práci.

Dne 20. února konojedský, voděradský a nučický ponejprv robotovali."

Zastrášení a pokoření sedláků nebyla však konečná. Svědčí o tom další zápisy z r. 1817.

"20. října přijeli kyrynsníci No 8 Constantin, byli na EXEKUTI, nutili opět sedláky k robotě.

27. října přijel sám vrchní kostelecký, pan Jan Deml s panem Klecanským, krajským kancelistou, s kancelářským a 8 vojáky do Konojed, Nučic a Voděrad a s vojskem vyháněli sedláky na robotu a v každý vsi několik vojáků na EXEKUCI nechali."

Houževnatý odpor sedláků proti robotě pokračoval a spravedlivost hledali až u samého císaře. Dokládá to krátký zápis z r. 1818.

"29. října přivezli v kočáře se 4 koni z Vídně Josefa Novotného, sedláka z Nučic z No 23 a 3 policajti s ním, jenž byl jménem všech poddaných panství černokosteleckého stran roboty za samým císařem. Přišel skrze to na mizinu, o statek a všechno jmení."

Pasivní odpor proti robotě se nepodařilo zlomit ani v r. 1819. Páter Bolzer píše o tom dále ve svých tajných zápiscích o konojedských občanech.

"12. března Urban Jan z No 22, Josef Kopecký z No 32, Václav Molitor z No 37, Kaše Jakub z No 38, Procházka Václav z No 41, Urban Jakub z No 49 dostali skrze dva myslivecký vojáky po deseti ranách na prdel, že nechtěli robotovat. Pak Jakub Malý z No 12, Slunečko Josef z No 13 a Krutský z No 15, Svoboda Franc z No 6 a Formánek Václav z No 33 v putech 3 dni na obecním díle dělali z té samé příčiny, poněvadž rány vydržeti nemohli.

Nato 15. března skrze císařské myslivce, kteří na panství na EXEKUCI leželi, všichni na robotu dohánění, ouprkem jsou na ni šli a jeli. A tak z celého panství sedláci v tomto měsíci šeredně skrze vojsko byli bití. Též na panství obzvláště v poli leželi na EXEKUCI kyrysníci od No 5.

18. března Matěj Šmejkal sedlák z Nučic No 16 dostal 16 ran na prdel a 21. března opět 10 ran a přece nechtěl robotovat. A 22. dubna dostal zase 16 ran a hned na to zase 10 ran, dohromady 72 rány a přece nechtěl robotovat. A při tom měl 3 a pak 5 císařských myslivců, na EXEKUCI. Podobně i Jakub Holub, sedlák z Vejžerek No 7 a bratr jeho Matěj Holub, sedlák z Voplan No 7 byli bití."

V dalších letech se již zápisy o represáliích proti buřičům nevyskytují. Zdá se, že dusná politická atmosféra a tuhý absolutismus, který zavládl po uzavření svaté aliance, srazil na kolena i vzpurné sedláky. Teprve revoluční rok 1848 přinesl konečné osvobození z jařma neúcty a neúcty nucené práce - po věky proklínané roboty.

Uvedené kusé zprávy Pátera Bolzera za 4 poválečná léta jsou vzácným doplňkem dějin sel-ských rebelií.

Jindřich V. Bezděka

SKOROTÍN - ZANIKLÁ VES U PŘÍBRAMĚ

Příspěvek k dějinám rodu Bechynů z Lažan

Zaniklá tvrz skorotínská stávala kdysi v místech, kde je dnes populární hájovna u Trhových Dušňk, hájovna původně městská, postavená z obecních prostředků příbramských roku 1882, dnes ovšem státní. Když byla hájovna stavěna, byly odstraněny zpola zasypané příkopy kolem někdejší tvrze a valy zakopány. Vedle toho asi 100 m severovýchodně odtud směrem k Pičínu je jakýsi nerozměrný zbytek nějakých základů s položasypanými příkopy a zbytky valů, kolem kterých probíhá neudržovaná lesní cesta. Jsou to snad zbytky onoho poplužního dvorce, o kterém se v záznamech činí občasná zmínka.

Původně to vše bývala dřevěná tvrzka s poplužním dvorcem a vesničkou, spočívající při staré cestě, kterou roku 1320 dal zříditi Vilém ze Strakonice, když byl téhož roku daroval řádu maltézských rytířů s bílou hvězdou sv. Jana Jerusalemského pičínský kostel Panny Marie a dosadil sem na faru kněze řádu johanitů. Cesta vedla ze Strakonice přes Radomyšl, Blatnou, Březnici a Příbram do Pičína a je místy ještě do břehů znatelná. Tvrz mívala dojísta i nějaký strategický význam, především měla asi chránit zmíněnou cestu. Tomu nasvědčuje i starý název Strážného vrchu (kóta 560) v dnešním lese Květná poblíže Skorotína a jižně odtud.

Vladycké sídlo Skorotín se poprvé připomíná roku 1359, kdy Přibík ze Skorotína koupil na pražských Hradčanech dům a žil ještě roku 1376. Jiný Přech ze Skorotína řádu rytířského daroval příbramskému kostelu roku 1414 věčný plat jedné kopy grošů a zajistil jej na dvoře poplužním, na lidech poplatných a jiných gruntech, kteréž tu má na Skorotíně; darování bývalo splatným vždy na sv. Jiří a sv. Havla, a to pod pokutou vyobcování z církve i pod jinými církevními pokutami; dárce si pouze vymínil, že může dotčený plat přeložiti nebo přenesti na jiné grundy a zboží na míli cesty od Skorotína. Ten plat však Jan Bechyně z Lažan a na Pičíně, když byl koupil Skorotín (ves pustou s dvorem pustým, se sadem, poplužím i se všemi vískami těmi, což ke Skorotínu přísluší) dne 14. září 1511 příbramskému záduší upřel.

V letech 1437-1463 byl majitelem Skorotína jiný Přech čili Přibík, který však asi nebyl potomkem předcházejících držitelů statku. Dne 11. března 1460 vynesl rozsudek "... v

té při mezi Příbíkem ze Skorotína s jedné a susedy z Dušníků s strany druhé, kteřížto obouj poddání jsouce do královny milosti a purkrabě karlíštejnského na pana sudieho i na jiné pány na súde sedície o tu při, kteráž jest byla mezi nimi o potoky dušnické, okazovali sú s obou stran vysazovanie starodávná. To slyšieće a vidúce pan sudí se pány rozeznali sú mezi nimi, že k zvuoli lovení v těch potociích Skorotínský jest práva okázal, ale Dušničtí sú nic neokázali podle svých vysazení, a podle toho Skorotínskému jest přiřčeno za lepší právo..." (DD 25 fol.241).

Dne 5. ledna 1465 rozhodnuto při deskách zemských, že dědictví po Janu Hrachovi v Občově, který zemřel bez dědiců, totiž dvůr poplužní s poplužím, na kterémžto dvoře sídlí Petr Řešétko, s poli, lukami, lesy, rybníčkem a ostatním příslušenstvím, připadlo panu králi jako odumrt; Jiří král Český daroval to pak vše milostivě Příbíkovi ze Skorotína za věrné služby jeho (DD 4 fol.159).

V dílčích listech sourozenců Jana, Fridricha, Mikuláše a Václava Bechyně z Lažan a na Pičíně, datovaných 30. března 1515, obdržel nejmladší bratr Václav, let dospělých ještě nemající, Skorotín ves poustou; z peněz, které měli Bechynové za pány z Valdštejna, přidáno mu k tomu dílu půl čtvrtá sta kop gr. čes. a 35 gr. (DZv 43 D 17). Roku 1543 dal si dospělý již Václav Bechyně vložit do desk zemských ves celou Lihu s dvory kmetčími, v Občově dvůr poplužní s poplužím a dvory kmetcí s platem, v Německé Lhotě dvory kmetcí s platem, které tu měl, Skorotín tvrz, dvůr poplužní s poplužím a dvory kmetcí s platem, s mlýnem pod Skorotínem a štěpnicí v týchž mezích a hranicích, jakž toho všeho po otci a předcích svých od mnoha let v pokojném držení a užívání byl a ještě až posavade jest (DZv 250 D 6). To vše dal si po shoření desk zemských znovu vložit do obnovených desk 4. května 1556 (DZv 251 A 32).

Když pak byl podle sněmovního svolení získal roku 1548 tvrz a ves Trhové Dušníky výměnou za ves Třebán, která připojena ke Karlštejnu, vyprosil si na Ferdinandovi I. tu milost, aby mohl svobodně pořizovati o jmění a statku svém, čehož se mu dostalo 5. dubna 1549 (DZv 20 N 26). V té době byl už zván Václavem starším Bechyním z Lažan. Ještě před tím nežli přesídlil na Dušníky obnovil tvrz skorotínskou, na níž dočasně bydlel.

V dílčích listech bratří Kašpara a Kryštofa, synů Václava staršího Bechyně z Lažan (který zemřel 30. dubna 1579 a pohřben v rodové hrobce Bechynovské v pičínském kostele pod kamenem s patřičným nápisem), v listech datovaných 15. června 1581 přidělena k prvnímu dílu dušnickému polovina užitku z ovcí, jež se v ovčíně skorotínském chovají a zavírají, které však měly býti chovány společně, nerozděleně a ve spolku obou sourozenců (DZv 67 A 1). Oba bratři měli také společně nésti náklady na ovčáka a na opravy ovčína i ovčákovy chalupy a dělit se o užitek a výnos ovčáctví.

Tím se v nejzjistitelné době skončila existence tvrze Skorotína, z níž bylo prakticky už jen jméno. V taxaci dušnického statku z doby kolem 1741 (kdy dušnický statek koupila městská obec příbramská) popisuje se skorotínský ovčín jako stavba znovuzřízená teprve před několika lety úplně z kamene a šindelem krytá, se samost. obydlím ovčákovým, v ovčíně se mohlo chovati 600 mateřských bahnic.

Název Skorotín znamená Skorotův Dvůr nebo ves a je vzato ze staročeského osobního jména Skórota, doloženého písemně roku 1378. Vedle zaniklé tvrze na Příbramsku existuje obec podobného jména - Skorotice, (něm. Gartitz -) i na okrese Ústí nad Labem, na Moravě pak Skorotice v okrese Bystřice nad Pernštejnem a Skorotín na okrese novojičínském (něm. Gurtendorf).

Z hudebních nástrojů vyloudí necvičená ruka vždy jen hlomoz, nikdy melodii.

A. Dumas st.

Nic nečiní duchy tak neprozíravými a zpozdilými, jako neznalost minulých dob a pohrdání starými knihami.

Joubert

Viktor Palivec

AESKULAPŮV ATRIBUT

Medikoheraldická studie

V lékařské symbolice první místo nesporně zaujímá známý lékařský emblém, hůl, obtočená hadem. Shledáváme se s ním na různých lékařských publikacích, pečeti, náhrobcích, v stylizacích razítek, odznacích korporací, v erbech lékařů - šlechticů, krátce všude tam, kde je lékařství zevně představováno v obrazné zkratce. Je znamením prastarým, zrodu antického, ne-li v částech ještě starším, všeobecně uznávaným a vžitým. Abychom však pochopili lépe spojitost starořeckého boha lékařství s lékařským emblémem, je nutné objasnit poněkud hlouběji všechen onen bohatý, mytologicky vydatný kult Asklépiův, jak nám byl dochován po naše časy.[1]

Antická božstva léčivá. Asklépios byl starořeckým bohem lékařství.[2] Protože božská pomoc se velmi často spojovala v mínění prostého lidu s pomocí proti nemocem a různým neduhům, lze kladně přihlídnout k názoru Homérovu, že vlastně všichni bozi, počínaje u Řeků od Dia a u Římanů od Iova, mají moc léčitelskou a pomáhají člověku v jeho boji proti nemocem. Tak bůh slunce a světla Apollón, otec Asklépiův, se nazývá často iatros, lékař; je vzýván a ctěn jako mocný pomocník v boji proti nakažlivým nemocem. Jeho sestra Artemis, bohyně luny a přírody, římská Diana, je léčivou bohyní ve všech potřebách života, zvláště uctívána jako ochránkyně dětí a kojných a pomocnice při ženských nemocích. Řecký hérós Héraklés, latinsky Hercules, ctěn jako ochránce a dárce teplých pramenů, Hermés, latinsky Mercurius, jako bůh větru čistil vzduch od nákaz a budil očarované, Hypnos, bůh spánku, zobrazovaný jako jinoch, okřídlený na spáncích, uspával mákem a rohem. Léčivou moc má i bůh podsvětí Hádés-Plútón a jeho manželka Persephoné. Doinyos, římský Bacchus, bůh plodivé síly, působí na lidi opojným vínem a snem, Héra, sestra a manželka Diova, pomáhá při porodu právě tak jako Aphrodité - Venus, bohyně lásky. Bohyně všeho lidského díla, Athéné, zaměňovaná někdy s dcerou Asklépiovou Hygieiou, pomáhá při očních chorobách (Athena Ophthalmitis), v Římě zvána Minerva medica. Z léčivých starořeckých heroů lze jmenovat např. předchůdce Asklépiova Amphiarose a jeho syna věštky Amphilochose nebě Amynose. Všichni tyto byli asi od konce 5. stol. př. n. l. zatlačeni kultem Asklépiovým, velmi podobným kultu předchůdců.[3] I procedura léčení je velmi podobná asklepiovské: nemocný musí tři dny pít víno, tři dny se postit, obětovat berana, na jeho kůži spát v chrámu, aby ve spánku dostal vnuknutí bohů, jak postupovat při léčení.

Z římských léčivých božstev sluší upozornit na staroitalskou Carnu, ochránkyni důležitých životních funkcí, nebo bohyně Deu Febris a Mephitis, pomocnice při malarii. Ochránkyněmi při porodech byly Iovova manželka Iuno Lucina, Carmenta i Venuše (Venus genetrix, pramáť Iuliů). Na rozdíl od Řeků bylo u Římanů velmi mnoho naturalizovaných léčivých bohů, ať již jmenujeme Apollóna (příjmí Medicus) nebo Hygieiu, anebo konečně polatinizovaného samotného Asklépia - Aeskulapa. Kultu výchozí přinesly do Říma ctění staroegyptské Isidy a Serapise, fénického Esmunda aj. Každý měl svou význačnou tvářnost a rozlišovací, někdy obtížná znamení.

Při výkladu dochází často k rozdílným názorům a teprve přísná diferenciacie podle hodnověrných pramenů nám pomůže přesně určit vzájemně někdy velmi podobné bytosti. Příkladem uvádíme třeba hlavu Asklépiovu a Diovu. Oba tyto bozi jsou zobrazováni nejčastěji s mužnou až stařešinskou tváří, s hustým plnovousem, s volnými rozevlátými kadeřemi, přímého pohledu.[4] Asklépios nosí však často na hlavě pásku theristrion, podobnou diadému, řídčeji také vavřín. Je oblečen v roucho himation, nohy vězí v opáncích. Stojí-li Asklépios nebo sedí-li v křešle, je zobrazen téměř vždy s atributem hadí hole nebo žezla.

Asklepiovský mýtus. Do dneška je tedy pokládán Asklépios nejen za boha lékařství, ale celého lékařského stavu. Pro medikoheraldiku je ústřední postavou se všemi svými doprovodnými atributy, nejme hadího seceptra či hole, rodokmenem i odnožemi, pro lékařství etickou osobností, spojovacím článkem lidského vědění a poznání do sféry iracionálna.

Nejstarší zprávy o Asklépiovi, ztrácející se v šeru dávnověku, má jediné Homér v Iliadě. Je to mýtus, krásný mýtus, který zaslouží, aby přežival věky. To, co o Asklépiovi víme, patří báji, tím krásnější, čím starší a slunnější. Neboť jméno samo, asglé, aisglé, značí něco milého, přívětivého, vysilajícího pohodu a jas. A to již stačí, abychom si blíže všimli celého mýtu, v hlavní verzi nikoli nepodobného křesťanské mystérii. Byl-li Asklépios původně jen prostým

člověkem, vyzvednutí k božství mluví srozumitelně pro dobu, v níž žil a jež božstvím podepřela jeho moc. Zprávy vyprávějí, že zbožnění Asklépiovo možno klást asi do 6. století př. n. l.

Rodnou zemí Asklépiovou byla pravděpodobně Thessalie, v níž byly usídleny kmeny Lapythů, Phlegyerů a Mányerů. Byla města jako Trikka, Magnesia, Messené, která dlouho zápasila o čest zvátí se rodištěm Asklépiovým. Stará báje polidšťovala i Asklépiovo početí ze skládského hříchu boha Apollóna s prostou pozemskou dcerou thessalonského knížete Phlegya, Coronidou. Nejznámější báje jsou dvě, Isylla z Epidauru a Pausaniova. Pausaniova verze je pokládána dnes za správnější. Blíží se hodně křesťanskému mýtu o narození Kristově. Coronis se svým otcem Phlegyem, knížetem Lapythů přišli na Peloponnes, kde na hoře Myrtion [5] Coronis povila děcko. Otec, nevěda o Coronidině nerovném spojení božského Apollóna s krásnou pozemskou dcerou thessalskou, rozezlen pohodil dítě ve skalní sluji. Dítěte - malého to Asklépia - se ujala pasoucí se koza, která dala mléka [6] a pes od stád jej ochraňoval. Oba, koza i pes patřili pastýři Aresthanovi, který, když shledal své stádo neúplné, šel kozu hledat. Přišel tak až k mladému Asklépiovi, u jehož nohou ležel had. Překvapen oslnivou září, která tryskala z blízkosti dítěte narážka na původ z boha světla a v mínění, že tu cosi božského, podstoupil a v zanícení pak seběhl s hory lidem zvěstovat, že se jistě narodil nový bůh, který bude umět léčit choré, ba křísit i mrtvé. Pověst léčícího Asklépia rostla v kraji. Asklépios se stal lékařem na zemi, tak jako jeho otec Apollón, propůjčivší mu svou zázračnou moc, byl lékařem bohů. Podle některých verzí však vyučil Asklépia lékařství kentaur Cheirón a had ho zpravil o určité oživující bylině.

Jak jsme již napsali, etymologicky se shledává ve jméně Asklépiově slovo aiglé, aiglé, lesk, zář, jinak také ve spojení se slovem askalobos, had, Asklépios sám vykládán jako démonický had.

Genealogie Asklépiova. O rodičích Asklépiových jsme již mluvili. Asklépios v Epidauru pojal za manželku Epioné, bolest tišící, a založil tu svou rodinu. Epioné bývá zobrazována jako matrona přísně oblečená, v starší době s číší v ruce, z níž napájí hada. Záměna tu může být s dcerou Hygieiou, která také kult své matky brzo vytlačila, přejavši hlavní atribut Epiony. Hygieia je zobrazována jako mladá panna stojící; zřídka sedí. Nejcharakterističtějším jejím znamením je vinoucí se had, jež Hygieia krmí z číše. Had se buď vine kolem krku a visí podél paže dolů, nebo obtáčí tělo a Hygieia jej drží oběma rukama. Bývá často zobrazována se svým otcem Asklépiem v harmonické dvojici s hlavními atributy: had s holí u Asklépia, had s číší u Hygieiy. Obě tyto postavy daly také své hlavní symboly lékařství a farmácii.

V ostatním potomstvu Asklépiově můžeme sledovat trojí směr, zajímavý pro rozvrh lékařství. Hygienickou stránku zastupuje výše již zmíněná Hygieia (hygiena, zdraví), Aiglé (zář, světlo, příbuzné pojmy dobrého zdraví) a konečně démon Euamerion (euameria, šťastný den). Stránku terapeutickou zastupuje další dcera Asklépiova Panakéia (všelčící) a Iaso (léčící), doprovod obstarávají démoni Askesis, Ianiskos a Telesphóros (télus féro, k cíli vedoucí, splňující). V obrazech bývá nejčastěji uváděn Telesphóros jako dítě se špičatou čepičkou a v dlouhém pláštiku, začasť v pospolitosti Asklépia a Hygieiy, s nimiž tvoří božské léčivé trio. Někdy je stožněn s Askesiem. Také Ianiskos bývá uprostřed hlavních bohů, je zobrazen jako nahý mladý, krásný chlapec.

Přímé iatrické umění Asklépiovo přechází na dva jeho slavné syny: Machaona a Podaleiria. Oba známe z Iliady. Machaon (boječtivý) zastupuje stránku chirurgickou, je znám svým operačním zákrokem vytažení šipu Menealovi od Parise, Podaleirios (rychlonožý) pak stránku diagnostickou a interní. Rozpoznal šílenství Ajaxovo. Synové Machaonovi byli Nikomachos a Gorgasos. Do Asklépiova okruhu lze započíst také Ephialta nebo Epophela, vousatého a kopynatého démona s čepičkou na hlavě, původce dušení mýrou (Alpendruck). V něm ztělesňovali staří pocit stísněnosti ve spánku z přeplněného žaludku.

Kult Asklépiův. Učedníci a pomocníci Asklépiovi vytvořili bratrstvo Asklépiovců, řízené přísnými řády a etikou. Zakládali chrámy Asklépieia nebo Hiera, jichž se počítá na 200. Jedno z nejstarších bratrstev bylo v Trikka, jiná v Epidauru, Sykyonu, Aigionu, ale také v Aténách, Kosu a Peramonu. [7] Asklépieia byla zakládána ve vyšší poloze, kde bylo dost čerstvého vzduchu a slunce; také dbáno na blízkost dobré vody, srovnání tu asi nejlepší s dnešním horským sanatoriem. Do Hiera nebyli přijímáni umírající ani rodičky a také nikoli lidé s nakažlivými, nečistými chorobami. Nejstarší léčení tu bylo vlastně léčení podle chování se posvátného hada, později i podle výkladu snů. Nemocní ulehli ve svatyni, usnuli a ve snu očekávali lékařskou radu od boha nebo démona. O působení hadů máme zmínku u slepého Pluta, jemuž dva posvátní hadi přiložení na oči, navrátili zrak. Věštilo se také podle psa a jeho lízání, podle husy a jejího ští-

pání a naopak zase návštěvníci nosili oběti do chrámů, poněvadž kohouta nebo granátové jablko apod. Většina těchto obětí později přešla do medikoheraldiky jako symbolická znamení, figury. Kult Asklepiův byl v starém Řecku velmi mocný a přitažlivý. Ještě sponse Hippokratovců [8] začíná slovy: "Přísahám při lékaři Apollonovi, při Asklepiovi, při Hygiei a Panakei, bera za svědky všechny bohy a bohyně, že budu plnit přesně podle svého nejlepšího svědomí a vědomí tuto svou přísahu..."

Z Řecka se kult Asklepiův rozšířil, zvláště za Alexandra Velikého, do barbarských zemí a dále na východ. Do Říma byl kult přenesen asi poč. 3. století př. n. l. V té době totiž zachvátil Řím mor a tu podle věštby Sibylliných knih vypraveno poselstvo do Epidauru pro pomoc. Vrátilo se s posvátným hadem chrámovým. Při příchodu do Říma prý však had vyklouzl poslům na Tibeře a ti, vidouce v tom vůli bohů, určili, že had zůstane trvale v Římě. Dne 1. ledna 291 postavili na ostrově tiberském Asklepiův chrám [9]; Asklepios změnil jméno na Aesculapius a stal se bohem římským. S Aeskulapem přejali Římané i bohyni Hygieiu místo starořímské Salus a Valetudo. Kult Aeskulapův doznal záhy velkého rozšíření, takže např. jak udává Bernahrd, [10] došlo k jakési hadí horečce, v níž horkokrevné Římanky nespokojily se jen tím, že hada chovaly jako domácí zvíře, ale ovíjely si jej kolem krku a prsou, prý k ochlazení se.

Hadí hůl - symbol Aeskulapa a lékařský emblém. Hadí hůl jako pars pro toto se stala znamením lékařského stavu i vědy. Blasonujeme-li je, rozdělíme celý symbol na dvě podstatné části: hada a hůl.

Had sám je prastarým symbolem omlazující se životní síly (svlékání se). Původně vzbuzoval hrůzu a nebezpečí. Jeho zobrazení je pak magickou hrozbou. V Egyptě měl významnou úlohu: je-li příznivě nakloněn, je božskou ochranou před nepřitelem, jemu se pak jeví jako hrozba a nebezpečí. Jako strážci hlídají hadi brány různých podsvětlních prostorů a objevují se ve vlysech, na rakvích, schránkách, chrámech. Staroegyptský bůh Toth byl zobrazován s holí a hadem jako symbol chytrosti, Isis měla tělo obtočené hady.

V syrských náboženských mystériích bozi se často vyskytují ve spojení s hadem. U Thráků byl had symbolem boha Sabaziose, u kabalistů jako Nahaš vyjadřoval sílu přírody, u gnostické sekty Ofitů byl symbolem moudrého, věčného života, u Babylónanů byl had pokládán za syna boha Ninap Ningischiza. Kostelecký [11] se domnívá, že atributy had, hůl a číše byly přejaty od Hindů. Do starořecké symboliky se had dostal pravděpodobně z Fénicie jako hlavní zvíře podsvětí. Má jednak význam chthonický, tj. značí náboženské spojení s hlubinou země, jednak mantic- ký, tj. je považován za věšteckého démona. V tom smyslu se stává had průvodcem boha a jeho znamením.

V křesťanství je had opět důležitým a jednoznačným znamením. Hůl Aeskulapova představuje rajský strom života, Aeskulap sám Adama a Hygieia Evu. Symbolem lékařství však se nestává jako rajské zvíře všeho zlého, nýbrž v léčebném významu se objevuje ve Starém zákoně při vztýčení kovového hada. Toto vztýčení blahodárného hada středověké teologie připodobňuje se k ukřižování Krista a stává se častým znakem v plastikách, malbách, na skleněných oknech, kobercích i v knižních ilustracích.

Co se týče zoologického hlediska, můžeme si povšimnout popisu Pausania, který rozeznává tři druhy těchto hadů: epidaurský, titanský a alexandrijský. Nejdůležitější je had epidaurský. Podle Pausania je barvy načervenalé žluté a jmenován u Řeků pareias nebo parouas. Toť had Asklepiův. V systematice zoologické patří k užovkám (colubrinae) pod jménem Coluber Aesculapii flavescens. Obývá jižní Evropu od Portugalska až ke Kaspickému moři. Římskými legiemi byl dále rozšířen do severovýchodních zemí, zvláště do míst lázeňských, kde byl ctěn jako léčivý symbol.

Tak např. v Německu Schlagenbad, Ems, Baden, ve Švýcarsku Wallis apod. Podle Brehmova popisu je to had malý, délky asi 1,5 m, úzkého ocasu. Má horní část těla nahnědlou, žluto až zelenošedou, dolní bělavou, na zádi hlavy má po každé straně dvě žluté skvrny, taktéž na hřbetě a po bocích bílé skvrny. Barva se mu prostředím mění od světlé až do značně tmavé. Chování jeho je mírné, pohyby uhlazené, rychlé, elegantní. Dobře leze na stromy a proto byl jednak zobrazován v posici na stromech, jednak obtočen kolem kyje, větve, hole apod. Při Asklepiovi byl had zobrazován velmi záhy. Vzájemné přibuzenství vyplývá již ze symbiózy pelionské, kdy mladý Asklepios měl u sebe hada, když byl Aresthanem objeven. Souvislost je záměrná, také proto, že v starších dobách je Asklepios ctěn jako léčivý bůh v hadí podobě. Dokonce ještě ve 2. století n. l. se věřilo v nové zjevení se Asklepia v hadí podobě. Jako stálý průvodce boha se stává viditelným atributem, když již sám bůh není zobrazován. Muvíme-li tedy v medikoheraldice o Aeskulapovi, máme na mysli vždy jenom obraz hadí hole, pojem Aeskulap je te-

dy symbolem vlastního boha, stotožněný s jeho hlavním atributem, hadí holí. Hůl, která patří k celku, je známým atributem více božských bytostí ve starověku. Těžko rozhodnout, zda je správnější užívat v kresbě hůl nebo žezlo (sceptrum), kdyžtž se oběma se shledáváme ve znaku. Hůl mluví více pro pobyt boha v přírodě a její upotřebitelnost při oprávnění se, žezlo pak zase symbolicky pro vládu, panování, moc.

I u jiných bohů had nebo hůl figuruje. Tak např. u Apollóna, hérao Hérakla, Esmunda. Tento kartaginskó-fénický bůh mívá u sebe vždy dva hady. Také Merkurovo sceptrum spojuje zkřížmo dva hady. I toto sceptrum někdy nalézáme mezi erby lékařskými a nesmí nás mýlit s Aeskulapem. [12] Žezlo Merkurovo je svým původem žezlem chaldejským, personifikuje strom života a oba hadi symbolizují plodnost. Louis Lenoury [13] míní, že had tu patří ke kultu planetárnímu a že byl adoptován jako insigne prvními lékaři - thaumaturgy, kdy léčba a magie byly v úzkých vztazích. Pro zajímavost uvádíme, že byla v starořeckém Kosu hadí hůl městským znamením.

Je nyní otázkou, od kdy se stává Aeskulapova hůl lékařským symbolem. Renesancí oživlý zájem o antiku a tedy také o antické báje a mytologické postavy bohů, přivedl asi humanisty k objevení starobylého Aeskulapa. Zdá se, že to bylo výtvarné umění, které jako první asi od konce 15. století všimá si krásného a sympatického atributu Aeskulapova tak, že je zobrazuje jako symbol. Jistě tu přispívá i křesťanství se svou rajskou ságou, martyriem Kristovým apod. Dnešní podoba symbolu, jak se domnívá C. W. Turner [14], je buď přestylizovaný antický vzor hada z tberského chrámu Aeskulapova, nebo spíše pochází od Michalungela Buonarrotiho ze známé fresky v Sixtinské kapli. K otázce, kdy a kým poprvé byl tento symbol jako lékařský emblém užít, nelze říci zatím nic určitého. Je tu však pro nás velmi zajímavá zpráva Felixe Mainze [15] v níž uvádí, že Johannes Sambucus z Trnavy (1531 - 1584), polyhistor a lékař, začal často v tiscích zobrazovat lékařské předměty jako emblémy, mezi nimiž se vyskytuje i Aeskulap s koherentem, sovou a hadí holí, tehdy ještě málo používaným medicínským symbolem.

Od 18. století používání tohoto symbolu se rozšířilo značně na celou oblast lékařství. [16] Symbol byl zobrazován buď celý nebo jen samotný had. Zajímavého použití dochází u vojenských útvarů zdravotnických, kde je často had v různých kombinacích s mečem či šaví místo hole. Za příklad vybíráme emblém francouzských důstojníků zdravotnictva z roku 1799 až 1804, kteří mívají na knoflíčích fascés, obtočené hadem a na vrcholu galského koherentu. V roce 1820 až 1835 měli titíž lékaři na knoflíčích jíz Aeskulapův plný symbol, tj. kyj s hadem hlavíci vzhůru [17] Také numismatika skýtá další pole k studiu Aeskulapova symbolu od nejstarších antických mincí až k novodobým medailím. Zajímavá medaile je např. lékaře prof. Paula Delmase z roku 1932, zobrazující na líci mezi dvěma erby obnažený kord košem dolů a obtočený hadem směřujícím hlavou ke špičce kordu. A podobných zobrazení bychom v lékařské grafice našli daleko víc (ex libris, parerga knih aj.)

Zobrazování lékařského emblému. Hadí hůl Aeskulapova bývá nejčastěji zobrazována ve stylizaci. Abychom však správně navázali na původní klasický tvar a seskupení, třeba se poněkud poohlédnout po antických památkách. Na sochách Aeskulapových spatřujeme boha lékařství buď sedícího a opírajícího se o dlouhou hůl nebo stojícího, kdy hadí hůl je kratší a spíše sukovitá, nebo je nahrazena žezlem. Had se vine kolem hole v elegantních pravidelných spirálách, hůl se podobá kyi, někdy připomíná staročeskou stylizovanou ostrvu, přičemž rozšířená hlavice směřuje dolů k chodidlům. Tak např. ve vatikánském muzeu v Římě jedno z vrcholných děl starověku Aeskulap a jeho dcera Hygieia zobrazuje Aeskulapa téměř obnaženého vsedě, levou rukou přidržuje kyj s ovínutým hadem, jehož hlava směřuje k pravé ruce Hygieiy, opírající se levou rukou o rámě svého otce. Charakteristické je, že Aeskulap drží kyj hlavíci obrácený k zemi a Hygieia že nemá miskú. Jiná socha představuje mladého boha s kyjem pod pravíci a opět jiná zobrazuje Aeskulapa jako starce se sukovitou dlouhou holí, avšak s hadem zauzlené spočívajícím dole u pravé nohy boha. Muzeu v Berlíně chová ve svých sbírkách Aeskulapa jako vyspělého muže oděného ve splývající roucho, který pravou rukou se opírá o dlouhý kyj hlavíci dolů obrácený, kolem něhož se vine od spodu had v energických spirálách. Jiný Aeskulap v tomto muzeu drží kyj v levé ruce. Berlín má také vynikající sochu antické Hygieiy, na níž poznáváme hlavní její atributy: hada a miskú. Doktorská pečť lékařské fakulty v Montpellieru z roku 1605 znázorňuje Aeskulapa na hoře, na níž rosteu léčivé byliny. Také pařížský Aeskulap v Louvru má hada u nohou. Zajímavý relief Aeskulapa a Hygieiy byl nalezen na skřínce ze slonoviny, užívané jako relikviář v kostele sionském ve švýcarském kantonu valském v 19. stol. [18] Aeskulap tu má v ruce rostlinu, podobající se pinové šišce. Práce pochází z přechodu 3. do 4. století po n. l. Byl to patrně dar sionskému biskupu římským obchodníkem. Zajímavým dílem je také tzv. Aeskulap trpasličí, mramorová soška nalezená ve svatyni Aeskulapově blízko Fora Ro-

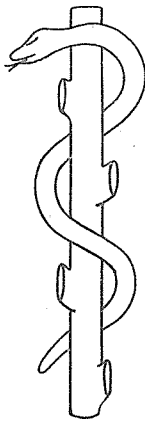
Aeskulap

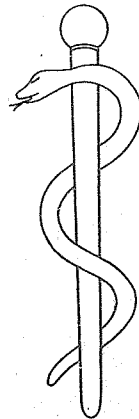
Hygieia

1.

2.

3.

AESKULAPŮV ATRIBUT

1. Kyj s hlavicí dole. Hadí hlava směřuje k rukojeti kyje.
2. Sukovitá hůl, v stylizaci podobná ostrvi. Hadí hlava obrácená vpravo a nahore.
3. Žezlo s kulovitou hlavicí. Hadí hlava obrácená vpravo u hlavice žezla.

mana v Římě a přičítaná léčivému kultu juturnskému v Latii poblíže léčivých pramenů. Aeskulap je tu představen jako mladík poněkud veliké hlavy a krátkých nohou, oděn v roucho, z pravé paže zůstává jen pahýl a má torzo hada u nohou. Hůl ani kyj nevidíme. Pokud se týče žezla, spatřujeme je spíše na reliefech starořeckých mincí nebo na chrámových obrazech na zdích než na sochách.

Shrneme-li až dosud řečené, můžeme pro přesnou stylizaci uvést tři hlavní vzory: První, nejstarší je charakterizován kyjem s hlavicí dolů obrácenou. Druhý vzor by byla sukovitá hůl bez hlavice jen se silnějším koncem a konečně třetí vzor je žezlo s hlavicí nejčastěji kulovitě ukončenou. Tohoto třetího vzoru se užívá nejčastěji.

Pokud jde o hada, v stylizaci první jeho hlava směřuje nikoli k hlavicí kyje, nýbrž k jeho rukojeti a odpovídá nejvíce Aeskulapovým sochám, jež jsme vpředu uvedli. U druhých dvou vzorů hadí hlava je obrácena k vrcholu hole nebo žezla. Hadí tělo se zpravidla na konci zužuje, má lokdy přesahuje ocas nebo hlava některý konec hole. Závítů bývá tři až pět, hlava je poněkud k tlamce na temeni promáčklá, vybíhá v uší zakončení a tlamka je mírně pootečvená. Z ní vybíhá dvojklný jazyk. Někdy vidáme žezlo ukončené miskou, k níž směřuje hadí hlava, spojení to s atributem Hygieiy.

Pokud se týče barev symbolu, je heraldicky řečeno nejspřávnější u hada barva přirozená s červeným jazykem a červeným nebo černým šikmým okem. Pokud by přicházel při stylizaci přece jen barevný odstín, snad by vyhovovala nejspíše u hada na hřbetu barva hnědá, na břichu šedobílá. Viděli jsme však, a to dosti často, jednotnou barvu zelenou. U scepra voliváme barvu zlatou, u kyje nebo hole barvu hnědou, had pak je zelený. Barva štítu není přesně určena, u lékařů erbovníků viděli jsme často červen, ale také barvu modrou nebo bílou. Poslední, stříbrná, by snad nejlépe vyhovovala.

Shrneme-li, pak pro emblém Aeskulapa by asi odpovídalo zobrazení ve dvou variantách, podle toho, použijeme-li kyje nebo žezla.

V prvním případě je to kyj (hůl) v přirozené barvě hnědé, obtočený ve třech až pěti závitech zeleným tělem hada. Hadí hlava je obrácena doprava a má vybíhající červený, dvojitě rozeklaný jazyk a červené šikmé oko. Ve druhém případě je žezlo zlaté s kulovitou hlavicí, obtočené zeleným hadem tak, jak výše popsáno.

Všechna jiná zobrazení jsou jenom obměnami.

Poznámky:

1. Několik zásadních poznámek o lékařském znaku napsal M. Müller v Münchener mediz. Wochenschrift 1941, s. 21
2. Pozor na jméno Asklepiades. Tento řecký lékař z Bithunie žil v 1. stol. n. l. v Římě a jeho materialistický názor na léčení poněkud již zatlačil do pozadí pověru.
3. F. Kutsch: Attische Heilgötter und Heilheroen. Giessen, Töpelmann 1913.
4. Nejvýrazněji je Aeskulapova hlava zobrazena v antickém mramoru, nalezeném r. 1828 v Milo. Přísně klasická tvář ostřejších rysů, bohatý vlnitý vlas splývá po stranách obličejě až k mohutným vousům a tvoří rámec oduševnělému obličejí, nikoli nepodobnému Diovi.
5. DnesTithyon.
6. Zajímavý případ umělého vyživování kojenče. U legendy Isyllovy šlo pak o sectio caesarea.
7. Paralelně kromě Asklepií s mystickým kultem léčení, ba přímo v nich, vznikala místa a školy počínající praktické empirické medicíny. Tak např. Kos, Knidos, Krótón, Akragas, Rhodos, Kyrené aj.
8. Hippokrates (460 - 370 př. n. l.) je pokládán za nejslavnějšího řeckého lékaře. Vyšel z Asklepiovců. Jeho terapeutické empirické metody, jakož i jeho žáků měly autoritu po celý středověk.
9. Nyní Isola S. Bartolomeo. Je pozoruhodné, že kostel sv. Bartoloměje na ostrově stojící byl původně zasvěcen sv. Vojtěchu a založen cis. Ottou III (L. Brtnický: Topografie staro-řeckého Říma. Praha, ČSAV 1925, s. 469.)
10. O. Bernhard: Griechische und römische Münzbilder in ihren Beziehungen zur Geschichte der Medizin. Zürich - Leipzig - Berlin, Orell Füssli 1926, s. 24.
11. F. Kostelecký: Dějiny, rozvoj a organizace lékařského stavu. Praha 1910, s. 9.
12. Vykládá se zde spíše jako symbol rétoriky, řečnictví.
13. L. Lenoury: La caducée au cours des âges. Paris, Jouve 1925.

14. Ciba II/1935, č. 16.
 15. Folia medici III/1937, č. 2.
 16. Do znaků českých lékařů - šlechticů se dostává Aeskulapova hadí hůl až v 19. století po nařízení, aby nově nobilitovaný měl ve znaku něco, co připomíná jeho povolání, stav.
 Tak např. Rokytanský, Šlechta - Sedmihorský, Pitha, Škoda, Jiruš aj.
 17. Ch. Florange: Numismatique et médecine militaire. Aesculape, Paris 1932, č. 8.
 18. Ciba VIII/1941, č. 3.

ZPRÁVY VÝBORU GHSP

Pokladní zpráva za rok 1970 :

Revizoři účtů a pokladník předkládají pokladní zprávu za rok 1970

	pokladna Kčs	spořitelna Kčs
Zůstatek k 1. 1. 1970	61,50	2.398,30
Příjmy leden - prosinec 1970	+ 4.072,50	+ 44.192,43
Vydání leden - prosinec 1970	- 4.036,80	- 42.182,60
Zůstatek k 31. 12. 1970	97,20	4.408,13
Volné peněžní prostředky k 31. 12. 1970		Kčs <u>4.505,33</u>
<u>Rozpis příjmů:</u>		
zápisné		Kčs 425,-
příspěvky přijaté	Kčs 15.123,-	}
vrácené	Kčs 42,20	
tiskový fond		Kčs 15.080,80
zájezdy		Kčs 150,-
půjčky na tiskový fond		Kčs 4.900,-
za prodané výtisky Minima v r. 1970		Kčs 12.021,20
za prodané výtisky Tabulek v r. 1970		Kčs 8.819,80
různé drobné příjmy		Kčs 4.457,60
průběžné položky		Kčs 748,33
		Kčs <u>1.662,20</u>
	Celkem	Kčs <u>48.264,93</u>
<u>Rozpis vydání:</u>		
časopis Listy GHSP - tisk	Kčs 12.510,90	}
porto a obálky	Kčs 1.393,-	
zájezdy		Kčs 13.903,90
tisk Minima 700 kusů		Kčs 3.714,-
tisk Tabulek 1080 kusů		Kčs 8.173,90
splacené půjčky na tiskový fond		Kčs 13.288,-
různá porta a obálky		Kčs 4.000,-
ložienky a drobné výdaje	Kčs 772,80	}
nájem sálů	Kčs 379,10	
průběžné položky	Kčs 325,50	
		Kčs 1.477,40
		Kčs <u>1.662,20</u>
	Celkem	Kčs <u>46.219,20</u>
<u>Revizoři účtů:</u>		
Procházka Ladislav v.r.		
Heydušek Zd., Ing. v.r.		
Šlögl Miloslav v.r.		
<u>Pokladník:</u>		
Šírl František v.r.		

V Praze dne 10. 2. 1971

Poslední dvě schůze správního výboru v nynějším funkčním období se konaly 9. prosince 1970 a 10. února 1971. Únorová schůze měla na programu přípravu druhé valné hromady a schválení tématických zájezdů Společnosti v roce 1971.

Z rozhodnutí prosincové schůze správního výboru účastní se GHSP výstavby "HOBBY 71", která má podat, pokud možno, ucelený obraz o zájmové a koníčkářské činnosti v ČSSR a tím také přispět radou těm, kteří nevědí, jak nakládat se svým volným časem. Výstava je pořádána podnikem Výstavnictví Ostrava na výstavišti Černé louce, Ostrava 1, ve dnech 30. ledna až 21. února 1971. Expozice GHSP byla vytvořena jednak z materiálů členů, jednak z publikací ve skladu Společnosti. Pan K. Liška nakreslil pro tuto výstavu hlavičku expoziční, dále známky Ostravy a přidružených obcí s příslušným slovním doprovodem a ještě připojil ukázky známek horních měst, Březových Hor, Nového Města pod Smrkem a Nového Knína. Pánové Josef Bada, Jar. Prusík a Ot. Veselý dodali ukázky genealogických tabulí, vývod Marie Badové ze 16 předků, rozrod rodu Prusíků 1515 - 1970 (tabulku a příležitostný sešit ke konanému sjezdu) a skládaný rodokmen hudebního rodu Míčů se zvláštním zřetelem na emigrovavší větev v Polsku, doprovobený fotografiemi partitur, křestních zápisů a portrétů. Plastický erb království Českého ve sluhu 14. století vytvořil pro expedici p. Ing. Václav Štěch. Do expoziční byly dále pojaty tři poslední sešity GH - Listů a obě v roce 1970 vydané publikace Dra V. Palivce a Dra V. J. Sedláka. Navíc zpestřily ještě expoziční dvě fotografie, a to fotografie pracovního osvědčení soukenického tovaryše A. Pischkytela ze začátku minulého století s dřevotřískou městečka Krásné na Moravě jako příklad osobních dokladů a fotografie listu cechmistrů řemesla sladovnického Starého města pražského z r. 1466, jímž tito propůjčili svá statuta cechu téhož řemesla v Chomutově. Tato fotografie, ozdobná svým vymalovaným znamením sv. Václava se čtyřmi lípami ve stranách, dala možnost upozornit na převádění starého způsobu datování pomocí Tabulek. Obě tyto fotografie dodal předseda Společnosti. Dobře instalovaná expoziční ve čtyřech vitrinách na plochu vyvolává potěšující zájem návštěvníků výstavy.

DOMINO, velmi oblíbený pravidelný sobotní pořad Čsl. rozhlasu v Brně, skončilo, věřme, že přechodně, své relace. Jejich měsíční čtvrtodínka Rad rodopiscům byla uzavřena 12. prosince 1970 závěrečným hodnocením celoročního vysílání. Ve druhé polovině roku nejprve ve vysílání 8. srpna mluvila Zora Škrábková o svém rodě Dubovských, sídlících od konce 16. století na statku Dubovce u Budčic pod hradem Rábí. Podle rodinné tradice, byl prý zakladatelem rodu polský šlechtic, usídlený v Rusku, který uprchl s rodinou do Čech a tu měl být v šarvátku u Nažov na Klatovsku zabit. V relaci mluvilo se též o rodinném pečetičku, podle písma ze 13. stol., avšak tu šlo o omyl, protože toto pečetičko je typickým produktem doby empirové. V souvislosti se znakem na pečetičku vysvětloval ve druhé části Dr. Vlad. J. Sedlák, co je to heraldika a čím se zabývá. Relace 12. září vzpomněla v týž den konaného sjezdu rodu Prusíků a opakovala pořad o tomto rodu, který byl již dříve vyslán r. 1969. Dne 10. října hovořil Ladislav Procházka o demografické činnosti rodopisce a jím zjišťovaných statistických datech, např. úmrtnost do jednoho roku a do 15 let a na které nemoci, věkový průměr dospělých osob apod.

Doc. MUDr. Miloš Černý CSc. z Ústavu obecné biologie FVL KU připomněl k tomu důležitost rodopisu jako činitele, který zjišťuje dědičnost některé z nemocí v určitém rodě a dává tak možnost k účinné lékařské prevenci. Konečně 14. listopadu hovořil Dr. Václav Kučera o rodové paměti a jejím významu pro překonání mrtvého bodu. Právě jen díky této paměti, která u jeho rodu vzpomínala příchodu z Čech a života po určitý čas u Třebíče, mohl se tento badatel dostat při zjišťování předků po otcově linii z Moravy do Čech na Pacovsko. Svě jméno vysvětloval přednášející jako jméno podle povolání, od kučerů, kučérů, svobodných osob, stárců a chov koní a pčiči o ně. Na toto navázal Dr. Rudolf Šimek a vyzdvihl tři z ovlivňujících činitelů při dávání jmen: přejímání jména po otci či dědovi nebo po kmotru, pojmenování podle svátků svatých, nejbližších dnu narození, které vyvolávalo zvýšenou frekvenci např. u Josefu v březnu nebo Emanuelu koncem listopadu, a módnost v určité době, např. jména Klára kolem r. 1880.

ABECEDNÍ REJSTŘÍK JMEN badatelských objektů
z 5. - 10. čísla GH - Listů

Odkazy jsou značeny: stránka/číslo sešitu

Znaky a znamení:

Alexios III	32/7	Manětín	22/9
Aschenbrenner	5/9	Mělník	23/8
Bajkonor	17/9	Městečko	16/5
Balduin I.	32/7	městské (kniha)	16/5
Beroun	23/8	Metternich	7-17/9
Brandl	5/9	Modlišovský z Kam. Vody	23/7
Bureš z Libnova	21/7	Neveklov	11/10
Celinograd	17/9	Nové Strašecí	16/5
Diviš ze Šerlinku	22/9	Operšdorfové - Štikové	22/8
Dubno	17/9	Paleologové, rod.	32/7
Frisch	5/9	pavézy	22/10
Grassl	5/9	Pflanzer	5/9
Hojsova Stráž	5/9	Plzeň	23/8
Hradec Král.	23/9	Potštejn	4/9
Hranice	22/9	Praha	23/8
Chryzantéma	22/10	Přibramský z Milnštat	19/7
Irán (znaky)	31/7	Přibyslavice	22/9
Jesenice	16/5	Rakovník	16/5
Jiří (sv.)	4/9	ryby	22/10
Jiří z Poděbrad	23/8	Seidl	5/9
Kadeřávek z Kutendorfu	25/7	Spath	5/9
Kankovec z Kankovic	22/7	sportovní heraldika	23/9
Kežmarok	22/9	státní ČSR a ČSSR	16/5, 22/6
knihy o heraldice	23/9	ze Šerlinku, Diviš	22/9
Komsomolsk	17/9	Štiřín ze Štiřína	17/7
Kostelec / Orlicí	4/9	Toužim	22/9
Kouřimský z Třebnice	26/7	Unhošť	23/6
Králováci	5/9	Weinfurter	5/9
Krnov	22/9	Zbraslav / Vlt.	23/10
Ledeč / Sázavou	2/10	Zellner	5/9
Litoměřice	22/9	Žákovský z Kankovic	22/7
Litvín z Polecka	18/7		

LITERATURA

Knížka sice určená pro odznakářské hobby, nicméně jeden z pokusů nejen sbírat a třídit odznakový materiál, ale s použitím a odvoláním se na heraldická pravidla vytvořit odznak, jeho vývoj a společenskou funkci jest knížka J. P. Kroumana **SBÍRÁME ODZNAKY**, Praha, MF 1965 128 s.obr. příl. za 15,- Kčs. Není tedy katalogem, ale spíše metodickou pomůckou.

Z jednotlivých článků poučujících o výrobě odznaků, identifikaci, pomůckách a různých druzích odznaků zajímá nás kapitola týkající se tzv. heraldických odznaků. Má některé aspekty, na které třeba poukázat tím spíše, že právě tato část, o odznacích, byla v heraldice poměrně málo diskutovaná. Dnes, v době silného světového rozmachu sběratelství, je jedním z nejrozšířenějších oborových zájmů věcných a tematicko-výtvarných. Patří do skupiny užité heraldiky v níž první část propaguje, nikoli vždy šťastně a s náležitou erudicí, určité stylizované motivy heraldické a na část druhou, v níž heraldický prvek je zachován, obnoven ve své originální verzi a slouží určité společenské potřebě. Nejspíše to platí o městských znacích, jimiž výše uvedená kapitola se převážně zabývá. Autor knížky správně zdůrazňuje znalosti základů a vývoje municipální heraldiky, upozorňuje na náměty znamení městských znaků (vrchnost, pečet, stavba, zaměstnání obyvatelstva), ukazuje na zajímavé atributy, nástroje, nářadí atd. s nimiž se v těchto znacích shledáváme a jež třeba identifikovat a vytvořit.

Podobně u státních znaků poukazuje na prameny, z kterých se rodil státní znak a výklad pak uzavírá statí o úpravě a řazení do určitých systémů. Další část knihy je věnována vlajkám. Zde zvláště lze upozornit na zdůraznění funkce a hierarchie barev vlajek, kterými se dnes zabývá jedna z nejmladších společenských věd vexillologie (vexillum-korouhev, prapor), nauka o vlajkách. Zde ovšem není autorova práce původní, za základ použito údajů z chystané vexillologické studie J. Česáka, ne níž jsme právem zvědaví už tím, že i tato část je poměrně málo v heraldice rozpracována. Tento oddíl doprovázejí černobílá reprodukce odznaků čtyř jihoamerických měst, pak několik barevných znaků českých měst a konečně velmi cenná kolekce heraldických odznaků španělských provincií.

V podstatě nutno přiznat, že obsah knížky je podán populárně, ovšem na základě dobrých znalostí odborných, jak konečně dotvrzuje téměř devadesátiprocentní výčet heraldické literatury. Jen některé části třeba uvést na správnou míru jako např. tvrzení, že odznak je pouhým následovníkem středověkého erbu. Víme, že funkce odznaků např. na livrejích a vůbec na rodovém majetku byla vždy souběžná. Pozoruhodná je také závěrečná polemika autora o s názvem faleristika tj. nauka o medailích. Doporučuje totiž, nezdá se nám dosí opodstatněle, tento název rozšířit i na odznaky. Přimlouval-bych se spíše za výraz signologie (signum-znamení, odznak). Vcelku lze knížku autorovu, a v ní zvláště kapitolu o heraldických odznacích, charakterizovat tak, že nejen budí pozornost k systematickému a poučnému sbírání a pořádání odznaků, ale otevírá zajímavou formou zájem o heraldiku vůbec.

vP

Měsíčník LOUNY ve svém říjnovém /1970/ čísle upozorňuje na Descriptio urbis Lunae Boemicae Martina Rakovského vyšlé v Bratislavě 1968 ve XX. ročníku Zborníku filozofické fakulty univerzity Komenského. Dr. M. Okál podrobil dílo rozboru, ku kterému používal i materiály lonnského archivu. Dále upozorňuje znovu na práci "Stavitel chrámu sv. Mikuláše" Dr. Bořivoje Lůžka a z poznámky citujeme "... aby nespolehali /historikové umění/, že publikovaný archivní materiál musí být vždy úplný a správně interpretován a šli vždy raději ad fontes". Na totéž jsme nuceni upozornovat i my, protože jsme se přesvědčili, že naši badatelé /i když jsou považováni za laiky/ povětšinou přicházejí při své badatelské činnosti na mnohá nova a dovedou je naprosto kriticky a objektivně zhodnotit. A k tomu mají sloužit naše GH - Listy.

vG

POZNÁMKY BADATELŮ BADATELŮM

Několik německých slov.

Někdy se čeští badatelé potkávají s německými zdrobnělinami jmen a s méně známými německými slovy. Proto jich uvádíme několik spec. ze Šumavy.

Feytl	- Vítek	Stoffel	- Chrištof
Gogl, Guber	- Jakub, Kuba	Wastl	- Šebestián
Motl	- Matěj	Woferl	- Wolfgang
Odl	- Adam		

Auf der Trod	- na pastvině	Gut, Gütel	- statek, stateček
Bannholz	- panský les /pro poddané zakázaný/	Hackerhal	- topůrko sekery
Bastler	- pekař postního pečiva	Hoiba	- borůvky
Einöd	- osamělý dům	Stadel	- salaš
		Stock	- pařez

vG

Ještě jednou měsíčník LOUNY :

ŠAFRÁN. V lednovém sešitu 1971 jest článek z pera B. Lůžka a J. Houdy "Historické zprávy o pěstování šafránu (*Crocus sativus* L.) na Lounsku". Podle údajů autorů vyvrcholilo pěstování lounského šafránu v 16. století, a to zvláště v Toužetíně a Černčicích. Po ní pěstování upadlo ve třicetileté válce natolik, že byl set nadále jen pro domácí potřebu v zahrádkách. Výnos z jedné šafránice (pole) činil prý ročně 3 libry šafránu v ceně po 300 kopách grošů.

vG

Zvole - zvolé - vôle, jsou právní termíny, uváděné téměř v každé kupno-prodejní smlouvě a opakované v deskách zemských. Význam slova objasnil jednoznačně Kornel ze Všehrd: "ale vši zvolí míní se svoboda a zvolnost po obecním nejprve a potom i po zvláštním cizím, aby ji každý po obecním a po cizím mohl k svému míti, tak, jako jest ten měl, když zapisuje nebo prodává. A ta zvolé jest nejprve v obcích /t. j. co náleželo obci jako veřejný statek, pozn./, v řekách a v průhoních, v mostcích, v studnicích, v močidlách, v silnicích, v cestách, stezkách, které musí jíti přes cizí, neb žádný tak bohatý býti nemůže, aby ke svému všudy po svém a přes své a ne přes cizí a sousedské mohl jezdit, voziti, honiti, choditi, dobytky napájeti, ovce práti, konopí namáčeti a jiných zvolí takových množství k tomu podobných. Aby pak které i jednoho samého byly, chce-li cizího k své zvolí, potřebě a užítku bez jich škody užívat, musí jim také svého takovým během bez své škody nebrániti." Znamená tudíž "zvole" svobodu užívání určitých práv, které v novější době jsou obsaženy pod pojmy užívání veřejného statku a služebností na majetku soukromém.

El.

MAK. Otomar Rabštejnek v knížce "Skrytá krása rostlin" uvádí: "První zmínka o máku (Papa-ver somniferum L.) u nás pochází z roku 1326, kdy byl uveden ve výměnkové smlouvě opata oseekého kláštera. Od té doby nechybí v žádné deputátní a výměnkové smlouvě..."

vG

PŘÍBORY. Doc. dr. Dobromil Ječný, CSc. často se dotýká ve svých článcích v Lid, demokracii dějinných vývojů různých předmětů denní potřeby člověka. Dne 23. 1. 1971 v článku: Jak na to s vidličkou? vyjímáme: "... lžíci. Dnes ji používáme na polévku, ve 14. a v 15. století se však polévky pily z misky. ... Středověká naše lžice se používala na konfety a na kaši a každý host si ji pěkně přinesl s sebou spolu se struhadlem na koření. ... Takovou polévku jsme tedy právě vypili z šálku a vytasili jsme nůž odpovídající tvarem i materiálem roční době. Vidlička nebyla. Teprve v 17. století se začíná používat spíš jako pomocný instrument ke krájení masa na porce a do domácnosti našich pradědečků se dostává vlastně až počátkem 19. stol. ... Upřímně řečeno, jestliže se příbory v našem slova smyslu používají necelých 200 let, ..."

vG

SJEZDY RODŮ

ROD SRBŮ

Dne 7. června 1970 konala se v domě Strojářství na Smíchově neformální schůzka členů rodu "Srbů" z kmene, pocházejícího z Debrna na levém břehu Vltavy. Byla to druhá schůzka po prvé, která se konala v r. 1936.

Schůzku zahájil Ing. Josef Srb. Ve svém projevu promluvil o historii rodu dle zjistitelných dat dle archivních dokladů a příslušných matričních i gruntovních zápisů a dokazoval plynlost a souvislost jednotlivých větví rodu od r. 1585. Současně dokazoval několika zápisů pravděpodobný původ Srbů příchodem z Lužice, dle zjistitelných záznamů již v ranném středověku a migrace jednotlivců pokračovala i později.

IUDr. Vladimír Srb promluvil o dislokaci vesnic se jménem odvozeným od jména "Srb" a na předložené přehledné mapce Čech a Moravy ukázal převážné rozmístění vesnic tohoto původu do severozápadních a západních Čech, což by vše potvrzovalo původ "Srbů" příchodem z Lužice.

Následující kratší projevy z řad přítomných, týkaly se již blíže celého rodopisu anebo konkrétně pouze jednotlivých větví. Bylo též upozorněno na tu okolnost, že příjmení "Srb" je nejvíce rozšířeno v Čechách a speciálně v místech dřívějších feudálních panství rodu Lobkovičského.

Volná diskuse jednotlivých členů rodu mezi sebou nakonec vyzněla v přání, aby se podobná schůzka konala dle možnosti aspoň po pěti letech za účelem pospolitosti a soudržnosti i stálého seznamování se s jednotlivými členy rodu. Schůzky se zúčastnilo asi 140 osob, převážně členů rodu,

Ing. Jos. O. Srb

Faint, illegible text at the top of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the middle section of the page, likely bleed-through from the reverse side.

G - H

Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze

Vycházejí ve volných lhotách pro interní potřebu členů společnosti

Řídí odpovědný redaktor Dr Vlad.J.Sedlák, Praha 5, Ostrovského 29, s redakční radou: Dr. Ing. V.Elznic, Ing. V.Gentner, Ing. J.Musil, Dr V.Palivec, J.Prusík, J.Vrba

